

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΚΩΔΙΚΑΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

Τη σύνταξη και επιμέλεια του Κώδικα ανέλαβαν εκ μέρους της Ε.Η.Δ.Ε., τα μέλη της Συντακτικής Επιτροπής:

Η Πρόεδρος

Καθηγήτρια Ιωάννα Μαρουλάκου

Τα Τακτικά Μέλη

Καθηγητής Κωνσταντίνος Κόκκινος

Δρ. Όλγα Τζωρτζάτου

Γραμματειακή υποστήριξη: Ελένη Τζιώρα

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΚΩΔΙΚΑΣ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Άρθρο 1
Πεδίο Εφαρμογής

Ο Κώδικας αυτός ισχύει για τις ερευνητικές δραστηριότητες οι οποίες διεξάγονται στο Δ.Π.Θ. υπό την ευθύνη του επιστημονικού προσωπικού του.

Άρθρο 2
Ευθύνη του Δ.Π.Θ.

Το Δ.Π.Θ. έχει υποχρέωση να προστατεύει την ανεξαρτησία των ερευνητών/τριων και να μεριμνά για την τήρηση της δεοντολογικά ορθής ερευνητικής πρακτικής σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τους διεθνείς κανόνες που απορρέουν από διεθνείς συμφωνίες ή από αποφάσεις διεθνών οργανισμών στους οποίους μετέχει η χώρα μας (βλ. άρθρο 14), καθώς και τα επί μέρους θέματα που αναφέρονται στο παρόν.

Οφείλει επίσης να παρέχει εκπαίδευση των εργαζομένων στις αρχές δεοντολογίας της έρευνας, καθώς και ενημέρωσή τους για τις διεθνείς επιστημονικές εξελίξεις.

Άρθρο 3
Σκοπός και συγκρότηση της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας

Η Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας (Ε.Η.Δ.Ε.) του Δ.Π.Θ. συγκροτείται με βάση τον ν. 4521 /2018 και τις ισχύουσες διατάξεις.

1. Σκοπός της λειτουργίας της Ε.Η.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ. είναι να παρέχει σε ηθικό και δεοντολογικό επίπεδο εγγύηση αξιοπιστίας των ερευνητικών έργων, τα οποία διεξάγονται στο Δ.Π.Θ..
2. Η Ε.Η.Δ.Ε. ελέγχει:
 - α. αν ένα ερευνητικό έργο διενεργείται με σεβασμό στην αξία, στην αυτονομία, στην ιδιωτική ζωή και στα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων,
 - β. τη σύννομη, ηθική και δεοντολογικά ορθή διεξαγωγή έρευνας με σεβασμό στο κοινωνικό, στο πολιτιστικό, στο φυσικό περιβάλλον και στα έμβια όντα συμπεριλαμβανομένων των ζώων εργαστηρίου, βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας,
 - γ. την τήρηση των γενικά παραδεδωμένων αρχών της ακεραιότητας της διεξαγωγής της έρευνας και των κριτηρίων της ορθής επιστημονικής πρακτικής,
 - δ. την τήρηση όσων ορίζονται στον παρόντα Κώδικα Ηθικής και Δεοντολογίας Ερευνών του Δ.Π.Θ. (Κώδικα).

Η Ε.Η.Δ.Ε. είναι διεπιστημονική, αποφασίζεται από την Επιτροπή Ερευνών και Διαχείρισης του Ε.Λ.Κ.Ε. και συγκροτείται με απόφαση του/της Πρύτανη του Δ.Π.Θ.. Στην απόφαση συγκρότησης της Ε.Η.Δ.Ε. ορίζεται ο/η Πρόεδρος και ο/η Αντιπρόεδρος. Η διάρκεια της θητείας των μελών της Ε.Η.Δ.Ε. είναι τριετής και μπορεί να ανανεωθεί μία (1) μόνο φορά. Αν κάποιο μέλος της Ε.Η.Δ.Ε. παραιτηθεί, ελλείψει ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο παύσει τη θητεία του, αντικαθίσταται για το υπόλοιπο της θητείας του από το αναπληρωματικό του μέλος.

Άρθρο 4 **Αρμοδιότητες της Ε.Η.Δ.Ε.**

1. Αρμοδιότητα της Ε.Η.Δ.Ε. είναι να διαπιστώνει αν το συγκεκριμένο ερευνητικό έργο που πρόκειται να εκπονηθεί στο Δ.Π.Θ. δεν αντιβαίνει στην κείμενη νομοθεσία και αν συνάδει με γενικά παραδεδεγμένους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας ως προς το περιεχόμενο και προς τον τρόπο διεξαγωγής της. Η Ε.Η.Δ.Ε. επιλαμβάνεται θεμάτων για την τήρηση των κανόνων του Κώδικα και διαβιβάζει κατόπιν αιτήματος, τη γνώμη της στα αρμόδια εθνικά και διεθνή όργανα.
2. Η Ε.Η.Δ.Ε. αξιολογεί τις ερευνητικές προτάσεις που υποβάλουν αποκλειστικά τα μέλη Δ.Ε.Π. του Δ.Π.Θ. στους εκάστοτε φορείς χρηματοδότησης της Ελλάδας και του εξωτερικού, και τις εγκρίνει ή προβαίνει σε συστάσεις και σε εισηγήσεις για την αναθεώρησή τους, εφόσον προκύπτουν ηθικά και δεοντολογικά κωλύματα. Οι συστάσεις και εισηγήσεις πρέπει να είναι αιτιολογημένες. Η Ε.Η.Δ.Ε. μπορεί, όποτε κρίνει σκόπιμο, να ζητήσει περαιτέρω πληροφορίες ή διευκρινίσεις από τον/την Επιστημονικά Υπεύθυνο/η (Ε.Υ.) του έργου και να παρακολουθεί την εξέλιξη των έργων που έχει εγκρίνει.
3. Τα ερευνητικά έργα που, κατά δήλωση του/της Ε.Υ., περιλαμβάνουν έρευνα στον άνθρωπο, προσωπικά δεδομένα συμμετεχόντων, έρευνα σε υλικό που προέρχεται από άνθρωπο, όπως γενετικό υλικό, κύτταρα, ιστούς, σε έμβια όντα συμπεριλαμβανομένων ζώων εργαστηρίου καθώς και στο κοινωνικό, πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον, υποβάλλονται υποχρεωτικά για έγκριση στην Ε.Η.Δ.Ε.. Κανένα ερευνητικό έργο δεν μπορεί να αρχίσει να υλοποιείται στο Δ.Π.Θ. αν δεν λάβει προηγουμένως τη σχετική έγκριση.
4. Εκτός από τα ερευνητικά έργα της παραγράφου 3, η Ε.Η.Δ.Ε. μπορεί να εξετάσει, ύστερα από αίτηση ενδιαφερόμενου προσώπου ή καταγγελία, και άλλο ερευνητικό έργο και να γνωματεύσει για θέματα ηθικής και δεοντολογίας που αφορούν άρθρο προς δημοσίευση σε επιστημονικό περιοδικό ή υπό εκπόνηση διπλωματική εργασία ή διδακτορική διατριβή.
5. Οι αποφάσεις της Ε.Η.Δ.Ε. είναι δεσμευτικές για το Δ.Π.Θ. και τους/τις αιτούντες/σες.
6. Οι αποφάσεις της Ε.Η.Δ.Ε. επικυρώνονται με τη χρήση σφραγίδας στην υπογραφή του/της Προέδρου.
7. Αν η νομοθεσία προβλέπει έγκριση ή αδειοδότηση του έργου από άλλη αρμόδια δημόσια υπηρεσία, διοικητικό όργανο ή ανεξάρτητη διοικητική αρχή, η σχετική απόφαση της Ε.Η.Δ.Ε. δεν υποκαθιστά την εν λόγω έγκριση ή αδειοδότηση.
8. Αναλαμβάνει τη σύνταξη και επικαιροποίηση του Κώδικα και του Κανονισμού Λειτουργίας της Ε.Η.Δ.Ε..

9. Δημιουργεί και ενημερώνει την αντίστοιχη ιστοσελίδα της Ε.Η.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ. προς ενημέρωση των μελών του Πανεπιστημίου επί των βασικών αρχών και κανόνων της δεοντολογίας ερευνών.
10. Η Ε.Η.Δ.Ε. εισηγείται στην Επιτροπή Ερευνών και Διαχείρισης του Ειδικού Λογαριασμού Κονδυλίων Έρευνας (Ε.Λ.Κ.Ε.) του Δ.Π.Θ. την αναστολή ενός ερευνητικού έργου, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 13 του Κανονισμού Λειτουργίας της Ε.Η.Δ.Ε..

Άρθρο 5

Διαδικασία κατάθεσης αίτησης διεξαγωγής ερευνητικού έργου στην Ε.Η.Δ.Ε.

1. Η διαδικασία κατάθεσης αίτησης διεξαγωγής ερευνητικού έργου περιγράφεται στον Κανονισμό Λειτουργίας της Ε.Η.Δ.Ε., όπως αυτός ισχύει κάθε φορά με τις τροποποιήσεις/αναθεωρήσεις του.
2. Η επικαιροποιημένη έκδοση του Κανονισμού Λειτουργίας, βρίσκεται αναρτημένη στην ιστοσελίδα <https://ethics.duth.gr/> του Δ.Π.Θ..

Άρθρο 6

Ευθύνες των Ερευνητών/τριων

Η έρευνα, βασική και εφαρμοσμένη, ατομική και συλλογική, προάγει την επιστημονική γνώση, την εκπαιδευτική διαδικασία και συμβάλλει στην εφαρμογή επιστημονικών δεδομένων.

Η ερευνητική δραστηριότητα πρέπει να διενεργείται με απόλυτο σεβασμό στην αξία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος. Οι ερευνητές/τριες φέρουν την κύρια ευθύνη για την προστασία των συμμετεχόντων στην έρευνα, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας. Οι ερευνητές/τριες πρέπει να ενεργούν σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τους διεθνείς κανόνες που απορρέουν από διεθνείς συμφωνίες ή από αποφάσεις διεθνών οργανισμών στους οποίους μετέχει η χώρα μας (βλ. άρθρο 14), καθώς και τυχόν επιμέρους θέματα που αναφέρονται στο παρόν.

Για όλους/ες τους/τις ερευνητές/τριες του Δ.Π.Θ. που σχεδιάζουν ή διεξάγουν ερευνητικά έργα ισχύει ότι:

1. Έχουν προσωπική ευθύνη για τις πράξεις τους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τις διεθνείς διακηρύξεις για τη βιοηθική και τα ανθρώπινα δικαιώματα (βλ. άρθρο 14) και τις αρχές του Δ.Π.Θ. και αναλαμβάνουν την ευθύνη σχετικής ενημέρωσης της Ε.Η.Δ.Ε. του Δ.Π.Θ..
2. Ενημερώνονται σε τακτά διαστήματα για την ισχύουσα νομοθεσία και τις κατευθυντήριες οδηγίες του Δ.Π.Θ. για τη διεξαγωγή ερευνητικού έργου.
3. Λαμβάνουν συναίνεση μετά από ενημέρωση από όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα.
4. Διασφαλίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων στην έρευνα.
5. Μεριμνούν για την επιλογή των συμμετεχόντων στην έρευνα με τρόπο σύμφωνο προς την αρχή των ίσων ευκαιριών.

6. Αν πρόκειται για ερευνητικά έργα με πειραματόζωα, διασφαλίζουν την εφαρμογή των αρχών της μείωσης του αριθμού των πειραματόζωων, εύρεσης εναλλακτικών πειραματικών διαδικασιών και αποφυγής άσκοπης ταλαιπωρίας και πόνου των πειραματόζωων (βλ. άρθρο 23).
7. Σχεδιάζουν ερευνητικά έργα με τρόπο που να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος.
8. Συμμετέχουν και συνεργάζονται σε κάθε διαδικασία ελέγχου και διασφάλισης ποιότητας από το Δ.Π.Θ. ή από άλλους αρμόδιους φορείς.
9. Οι ερευνητές/τριες οφείλουν να δημοσιοποιούν τις πηγές χρηματοδότησης της ερευνητικής τους εργασίας.

Άρθρο 7

Τήρηση Κανόνων Ασφάλειας

Οι ερευνητές/τριες του Δ.Π.Θ. οφείλουν να εφαρμόζουν όλους τους αναγνωρισμένους στο οικείο επιστημονικό πεδίο κανόνες ασφαλείας, καθώς και όσους ορίζονται από την Ε.Η.Δ.Ε. (κανόνες για την προστασία των ανθρώπων και της φύσης από ραδιενεργά υλικά ή άλλες επικίνδυνες ουσίες π.χ. τοξικές, καρκινογόνες, αλλεργιογόνες κ.λπ.).

Οι ερευνητές/τριες του Δ.Π.Θ. που διευθύνουν ερευνητικά προγράμματα οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία και επιβαλλόμενα επιστημονικά μέτρα για την προστασία της υγείας των εργαζομένων στα προγράμματα από ατυχήματα ή παρενέργειες που μπορούν να προκύψουν από τις ιδιαίτερες συνθήκες του ερευνητικού έργου.

Άρθρο 8

Υποχρεώσεις και δικαιώματα ερευνητών/τριων

1. Οι ερευνητές/τριες έχουν υποχρέωση αμοιβαίου σεβασμού της προσωπικότητάς τους, της επιστημονικής τους δραστηριότητας και δικαίωμα ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου.
2. Κατά τη διεξαγωγή του ερευνητικού έργου, οι ερευνητές/τριες απολαμβάνουν τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία της έκφρασης και της ερευνητικής τους δραστηριότητας, σεβόμενοι/ες την καθοδήγηση της ερευνητικής τους δραστηριότητας από τον/την Ε.Υ του επιστημονικού έργου.
3. Η ατομική συμβολή κάθε ερευνητή/τριας σε συλλογικές ερευνητικές προσπάθειες (π.χ. δημοσιεύσεις, εφευρέσεις κ.λπ) πρέπει να αναγνωρίζεται. Η σχετική υποχρέωση βαρύνει όλη την επιστημονική ομάδα και ιδίως τους επικεφαλής του εκάστοτε ερευνητικού έργου.
4. Οι ερευνητές/τριες οφείλουν να τηρούν την κείμενη νομοθεσία σχετικά με την ερευνητική τους δραστηριότητα, να υπακούν στους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας του επαγγέλματός τους και του παρόντος Κώδικα.
5. Οι Ε.Υ. συλλογικών ερευνητικών έργων δεν πρέπει να οικειοποιούνται τα ερευνητικά πορίσματα/προϊόντα και να τα εμφανίζουν ως ατομική τους εργασία.

6. Η παράβαση των διατάξεων του παρόντος ή η μη συμμόρφωση των ερευνητών/τριών με τους κανόνες ηθικής και δεοντολογίας και τις Αρχές του παρόντος μπορεί να συνεπάγεται την αντικατάστασή τους.

Άρθρο 9

Σεβασμός Δικαιωμάτων Τρίτων

Οι ερευνητές/τριες του Δ.Π.Θ. κατά τη διεξαγωγή των ερευνητικών έργων οφείλουν να δείχνουν τον προσήκοντα σεβασμό στην αξιοπρέπεια και στα ατομικά δικαιώματα τρίτων προσώπων τα οποία εμπλέκονται στην ερευνητική δραστηριότητα. Ιδίως οφείλουν σεβασμό στην ιδιωτική και την οικογενειακή τους ζωή, και απόλυτη τήρηση εχεμύθειας. Αποφεύγουν κάθε δυσμενή διάκριση πολιτών που μπορεί να οφείλεται στην εθνική καταγωγή, τη γλώσσα, το φύλο, τη θρησκεία, την ιδιωτική ζωή, τη σωματική ικανότητα ή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση.

Άρθρο 10

Σεβασμός Διανοητικής Ιδιοκτησίας

1. Οι ερευνητές/τριες κατά τη διεξαγωγή της ερευνητικής τους δραστηριότητας οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους και να μην θίγουν καθ' οιονδήποτε τρόπο δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων. Μέσω των αρμοδίων νομικών του υπηρεσιών, το Δ.Π.Θ. οφείλει να μεριμνά, πέρα από την κατοχύρωση των δικών του δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, και για την προστασία των συναφών δικαιωμάτων των ερευνητών/τριών, σχετικά με αποτελέσματα εργασιών που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του.
2. Οποιοδήποτε πρόσωπο λαμβάνει επίσημα ή ανεπίσημα γνώση της προόδου ή του προϊόντος του ερευνητικού έργου πριν από την ολοκλήρωση και δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων του, οφείλει να τηρεί πλήρη εχεμύθεια και να μην προβαίνει σε ενέργειες προς εκμετάλλευση της γνώσης ή του εν λόγω προϊόντος προς ίδιον όφελος.
3. Οι ερευνητές/τριες αποκτούν δικαιώματα επί του αντικειμένου της έρευνας που διεξάγουν και των προϊόντων της, ανάλογα με το βαθμό συμβολής τους βάσει των όσων ορίζονται στον Κανονισμό Λειτουργίας του Δ.Π.Θ..
4. Η λογοκλοπή, η ιδιοποίηση ξένων επιτευγμάτων όπως και η παραποίηση αποτελεσμάτων είναι ανεπίτρεπτες και υπόκεινται σε κυρώσεις στο πλαίσιο του Κανονισμού Λειτουργίας του Δ.Π.Θ..

Άρθρο 11

Έγγραφο Δήλωση

Οι ερευνητές/τριες κατά την υποβολή προτάσεων ή αιτήσεων ή συμβάσεων για εκπόνηση ερευνητικών έργων δηλώνουν εγγράφως προς την Ε.Η.Δ.Ε. ότι έλαβαν γνώση του παρόντος Κώδικα, αναλαμβάνουν δε την υποχρέωση συμμόρφωσης και τήρησης των προβλεπόμενων σε αυτόν όρων και διατάξεων.

Άρθρο 12

Χορηγοί και δημοσιοποίηση ερευνητικών έργων

1. Σε περίπτωση χορηγίας συνόλου ή μέρους των ερευνητικών δραστηριοτήτων, η αναφορά των χορηγών σε δραστηριότητες ή έντυπα των ερευνητικών έργων, πρέπει να γίνεται με σαφή και ξεκάθαρο τρόπο.
2. Ανακοινώσεις, πινακίδες και γενικά έντυπα δημοσιοποίησης και προβολής των επιστημονικών έργων θα πρέπει να περιέχουν τα ονόματα όλων των επιστημόνων, οι οποίοι συνέβαλαν επιστημονικά στην εκπόνηση του εκάστοτε έργου.

Άρθρο 13

Αναστολή ερευνητικού έργου

Το ερευνητικό έργο δύναται να ανασταλεί, κατόπιν ενυπόγραφης καταγγελίας τρίτου. Οι αποφάσεις για αναστολή του ερευνητικού έργου λαμβάνονται πάντοτε από την Επιτροπή Ερευνών και Διαχείρισης του Ε.Λ.Κ.Ε. κατόπιν εισήγησης της Ε.Η.Δ.Ε. και εφόσον έχει δοθεί η δυνατότητα στον/ην Ε.Υ. να αναπτύξει τις απόψεις του/της σχετικά με την καταγγελία. Η απόφαση αναστολής γνωστοποιείται από την Επιτροπή Ερευνών και Διαχείρισης του Ε.Λ.Κ.Ε. στον/ην Ε.Υ. του ερευνητικού έργου, στη Σχολή και στο αντίστοιχο Τμήμα, στο οποίο διεξάγεται το ερευνητικό έργο.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΜΕ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΙΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Άρθρο 14

Γενικός Κανόνας

1. Το ερευνητικό έργο με τη συμμετοχή ανθρώπων πρέπει να διενεργείται με απόλυτο σεβασμό στην αξία του ατόμου. Οι ερευνητές/τριες δεσμεύονται από τις γενικά αναγνωρισμένες αρχές προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της ισότητας, της προστασίας της δημόσιας υγείας, της προστασίας του παιδιού και των ευαίσθητων ομάδων.
2. Καμία έρευνα, βιολογική, ιατρική, ψυχολογική, κοινωνική ή παιδαγωγική σε άνθρωπο δεν μπορεί να διεξαχθεί χωρίς την προηγούμενη ενημέρωση και ενυπόγραφη έγγραφη συναίνεση του συμμετέχοντος προσώπου για το σκοπό, την έκταση και τους πιθανούς κινδύνους της έρευνας (βλ. άρθρο 15). Όσοι εκ του νόμου δεν είναι ικανοί για δικαιοπραξία καθώς και οι ανήλικοι επιτρέπεται να συμμετάσχουν σε έρευνα μετά από έγγραφη συναίνεση των νόμιμων αντιπροσώπων τους. Η συναίνεση των νομίμων αντιπροσώπων των ατόμων που δεν είναι ικανά για δικαιοπραξία και των ανηλίκων δεν απαλλάσσει τον ερευνητή/τρια από την υποχρέωση λήψης συναίνεσης από τους ανήλικους και από τα άτομα που δεν είναι ικανά για δικαιοπραξία (βλ. άρθρο 21).